

Wintervoedsel voor akkervogels in Groningen en Drenthe

In open bouwland blijken brede faunaranden en braakland in de broedperiode goede resultaten te laten zien voor akkervogels (o.a. Koks, 2008). Hoewel uit het veldwerk van de Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief (SWGK) evidentie is verzameld dat deze maatregelen in de winterperiode ook soelaas bieden voor muizenconsumerende roofvogels en uilen bleef de betekenis van wintermaatregelen voor soorten die in hun levenscyclus afhankelijk zijn van akkerbouwgebieden aanvankelijk buiten de boot. Binnen het kader van het Leefgebiedenbeleid van het Ministerie van LNV werd echter in de winter van 2007-2008 de mogelijkheid geboden een pilot op te starten om in Groningen en Drenthe percelen tarwe (vnl. zomertarwe) als wintervoedsel aan te bieden. Akkerbouwers bleken belangstelling te hebben om percelen aan te bieden en zodoende is er een start gemaakt om de effecten van deze maatregel in de Noord-Nederlandse situatie in beeld te brengen.

Dat de meeste soorten akkervogels met name in de West-Europese landen flinke veren hebben moeten laten is genoegzaam bekend door een uitdijend aantal studies. Het gros van deze studies legt de nadruk op de broedperiode. In Europees perspectief zijn met name Patrijs (*Perdix perdix*), Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*) en Geelgors (*Emberiza citrinella*) goed onderzocht. In Nederland is de Grauwe kiekendief (*Circus pygargus*) de best onderzochte akkervogel en sinds 2002 is ook de Veldleeuwerik in toenemende mate in onderzoeksprogramma's opgenomen.

Jorna Arisz & Ben Koks

In Groot-Brittannië (de bakermat van het akkervogelonderzoek in Europa) begon onderzoek eind jaren 1990 naar de effecten van de winteroverleving in combinatie van habitat-gebruik van akkervogels (Robinson & Sutherland, 1999). Mede op basis van de hier opgedane inzichten werd in België een paar jaar later begonnen met

het aanleggen van graanveldjes om het voedselaanbod in de winterperiode te verbeteren. Opvallend detail in het werk in België zijn in het bijzonder de grote aantallen Grauwe gorzen (*Miliaria calandra*) in vooral gebieden rond Hoegaarden (Guerlincks, 2007). Behoudens de onverwachte effecten op akkerzangers nabij het Hamsterreservaat te Sibbe (L.) (La Haye et al., 2005) en een initiatief nabij Venlo (Bos et al., 2008) is de betekenis van wintervoedsel voor een keur aan Rode lijstsoorten nog nauwelijks onderzocht in Nederland.

Opzet van het eerste jaar

In Groningen (5 veldjes) en Drenthe (4 veldjes) werden landbouwers bereid gevonden om tegen een vergoeding delen van tarwevelden niet te oogsten. In Zuidelijk Flevoland werden twee landbouwers gevonden die een graanmengsel inzaaiden voor akkervogels. De Flevolandse veldjes zijn niet in de pilot meegenomen omdat het graan pas deze winter voor vogels beschikbaar komt. Met name rond Noordbroek en Midwolda (Gr) en in de veenkolonien nabij Exloo (Dr) konden we de theorie aan de Noord-Nederlandse praktijk toetsen. Voor ieder graanveldje werd een blanco geselecteerd waarbij werd gelet op vergelijkbare landschappelijke kenmerken (met name de aanwezigheid van opgaande beplanting). De bodemtypen waren lichte klei, zware klei en dalgrond.

Eerste resultaten

Vanaf medio september 2007 tot eind maart 2008 werden wekelijks tellingen uitgevoerd. Daarnaast zijn in een aantal veldjes botanische opnamen gemaakt en is in januari muizenonderzoek uitgevoerd. Tijdens de gehele telperiode zijn minimaal 20185 individuen verspreid over 68 soorten vogels waargenomen. Er werd een breed scala aan vogelsoorten waargenomen, waaronder enkele schaarsere: o.a. Grote barmsijs (*Carduelis flammea*), Velduil (*Asio flammeus*), Patrijs, Sneeuwgorz (*Plectrophenax nivalis*) en Ijsgors (*Calcarius lapponicus*). De grootste groep akkerzangers werd waargenomen op 17 december 2007

Winterveldje nabij ideaal struweel (Tripscompagnie, september 2008; foto: Hans Hut).

Gemengde groepen zangvogels maakten gebruik van de graanveldjes, hier vooral veel Geelgorzen (*Emberiza citrinella*) (Exloo, december 2007; foto: Hans Hut).

tijdens een excursie: rond de 800 vogels op een Drents veldje van 1 ha. Voor analyse van de resultaten moest gekozen worden voor een beperkt aantal soorten: Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*) (soort van open akkerland), Geelgors (*Emberiza citrinella*) (soort van kleinschaliger akkerland), Ringmus (*Passer montanus*) (derde kleine akkerzanger die in voldoende aantallen werd waargenomen), Buizerd (*Buteo buteo*) (roofvogels), Houtduif (*Columba palumbus*) en Holenduif (*Columba oenas*) (beiden zaadeters, die zich beiden anders gedroegen). De aantallen vogels overtroffen onze stoutste verwachtingen. Daarnaast is een model gemaakt om de variabelen uit de experimentele opzet te testen: graanveld tegen controleplot, regio (Drenthe, Oldambt, noord kust), opgaande beplanting en aantalverloop over de winter.

Vervolg in winter 2008-2009

Komende winter zal worden gebruikt om dit project voort te zetten in de Provincies Drenthe, Groningen en Flevoland. Onder auspiciën van Vogelbescherming Nederland is ook in Zeeland een identiek project gestart, zodat voor het eerst het effect van de hier beschreven maatregel op een behoorlijke schaal zal kunnen worden beschreven.

In de herziening van de SAN-pakketten zal het pakket wintervoedsel voor akkervogels als nieuwe maatregel worden opgenomen. Zelden is snel een geïmporteerd idee in een Nederlandse pilot getest en vervolgens in Programma Beheer ingevoerd. De graanveldjes zijn uitgebreid met 30 ha en in meer verschillende gebieden uitgezet. Hierdoor kan verder inzicht verkregen worden in de effecten van verschillende vormen van opgaande beplanting en de invloed van verschillende typen landschappen op de aantallen vogels. Binnen het project zijn nu ook enkele stoppelvelden opgenomen, om de waarde daarvan beter te kunnen inschatten.

Voor deze winter zijn de tellingen met een aantal at random geselecteerde graanstoppels uitgebreid. De opzet van graanveld en controleplot blijft gehandhaafd. Er zullen driemaal muizen gevangen gaan worden in graanveldjes en controleplots. Nieuw is het plaatsen van exclusures. In combinatie met het meten van de totale consumptie kan het aandeel dat geconsumeerd wordt door muizen en vogels en het aandeel dat verloren gaat door andere oorzaken gescheiden worden. Het vervolgproject zal verder kunnen bijdragen aan het tot stand komen van optimale maatregelen om de voedselsituatie in de winter te verbeteren.

Literatuur

- Bos, J., B. Roelofs, S. Gubbels & W. Driessen, 2008.** Overstaande granen voorzien ook elders in een behoefte! Een jaar graanteelt op de Kraijelheide. Limburgse Vogels: 61-67.
- Guerlincks, R., 2007.** Graan voor Gorzen. Het succes van akkerreservaten. Brakonia-jaarboek 2006-2007: 48-65.
- Koks, B.J., 2008.** Case; Beschermingsproject Grauwe kiekendief als opmaat voor effectieve akkervogelbescherming. De Levende Natuur 109 (3): 109-112.
- La Haye, M., G.J.D.M. Müskens & R.J.M. van Kats.** Drie jaar herintroductie en bescherming van hamsters in Nederland. De Levende Natuur 106 (1): 8-13.
- Robinson, R.A. & W.J. Sutherland, 1999.** The winter distribution of seed eating birds: habitat structure, seed density and seasonal depletion. *Ecography* 22: 447-454.

Ir. J. Arisz & Ing. B.J. Koks
Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief
Postbus 46
9679 ZG Scheemda
jorna.arisz@grauwekiekendief.nl

Geïnteresseerden kunnen op verzoek een digitale versie van de rapportage van het startjaar ontvangen.